

BOGUSŁAW GEDIGA

BADANIA ZESPOŁU STANOWISK KULTURY ŁUŻYCKIEJ
W OKOLICY JORDANOWA ŚLĄSKIEGO, POW. DZIERŻONIÓW,
W LATACH 1956—1959

I

We wrześniu 1956 r. zostały wznowione badania wykopaliskowe¹ na terenie znanego już od końca XIX w., początkowo z prac badaczy amatorów, a później systematycznych z okresu międzywojennego², dużego cmentarzyska kultury łużyckiej w Jordanowie Śląskim. Badania kontynuowano przez trzy kolejne sezony wykopaliskowe³.

Prace na obszarze tego cmentarzyska są prowadzone w ramach badań nad zespołem osadniczym w rejonie Jordanowa i Sobótki, pow. Wrocław. W związku z tym były podejmowane równocześnie prace wykopaliskowe na terenie innych cmentarzysk kultury łużyckiej: Janówek, pow. Dzierżoniów (dwa cmentarzyska z IV i V okresu epoki brązu), Sobótka-Zwirownia, pow. Wrocław (cmentarzysko z tych samych okresów), oraz Świątniki, pow. Wrocław, gdzie wystąpiły dotychczas groby z II i III okresu epoki brązu (ryc. 1). Poszukiwano także osad współczesnych cmen-

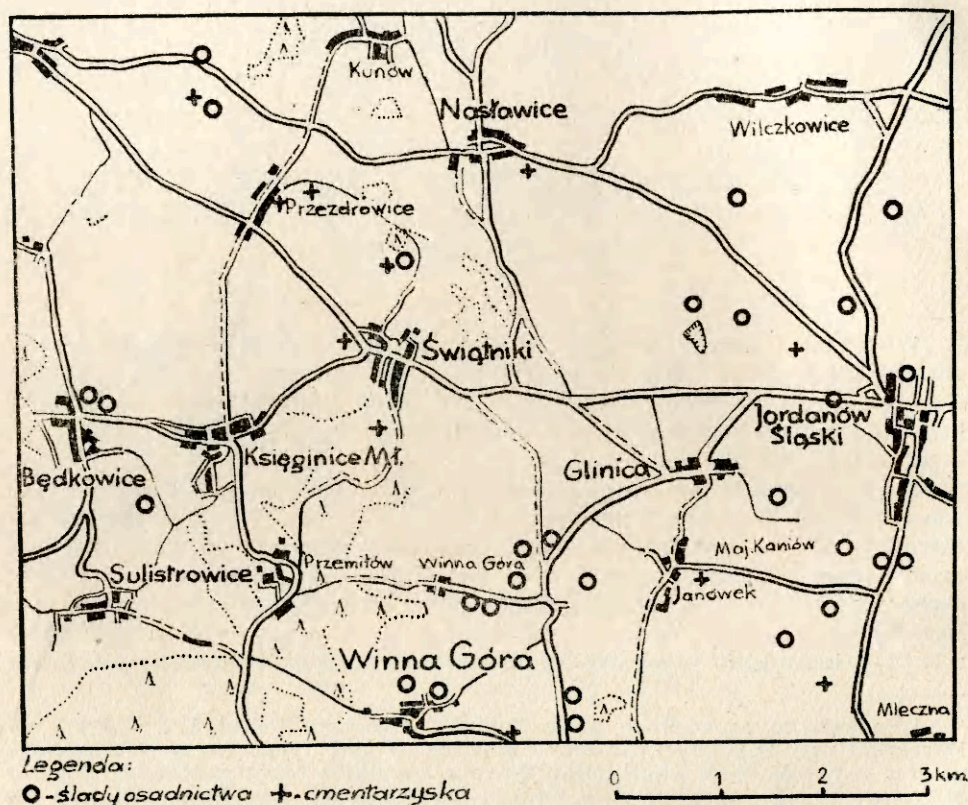
¹ Badania są prowadzone przez Zakład Archeologii Polski IHKM PAN we Wrocławiu przy współpracy Katedry Archeologii Polski Uniwersytetu Wrocławskiego oraz w r. 1956 także Inspektoratu Ochrony Zabytków Archeologicznych. Pracami w terenie kieruje mgr Bogusław Gediga. Konsultantami naukowymi są: prof. dr. W. Hołubowicz i doc. dr. H. Cehak-Hołubowiczowa. W dotychczasowych badaniach brali udział: mgr J. Bukowska-Gedigowa, J. Halicki, pracownicy ZAP IHKM PAN we Wrocławiu oraz mgr W. Sroczyński i mgr F. Bryłowska (Katedra Archeologii Polski U. Wr.).

² Wyniki tych badań nie zostały opublikowane w całości. Istnieją jedynie fragmentaryczne publikacje materiału oraz różne wzmianki i komunikaty z prowadzonych badań. Podajemy kilka ważniejszych pozycji: L. Z o t z, *Neue Grabfunde der jüngeren Bronzezeit Schlesiens*, „Mannus“, t. 22 : 1930, s. 245—267; F. P f ü t z e n r e i t e r, *Zwei wichtige Grabfunde der Urnenfelder Zeit*, „Altschlesien“, t. 3 : 1931 z. 2/3, s. 163—168; W. B o e g e, *Wagenrad oder Priesterschmuck*, „Altschlesische Blätter“, R. 12 : 1937 z. 3/4, s. 72—74. Oprócz tego liczne komunikaty znajdują się w różnych, głównie śląskich czasopismach archeologicznych.

³ B. G e d i g a, *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na cmentarzysku kultury łużyckiej koło Jordanowa Śl.*, pow. Dzierżoniów, „Archeologia Śląska“, t. 1 : 1957, s. 133—148; t e n ż e, *Jordanów Śl.*, pow. Dzierżoniów. *Badania terenowe na Śląsku w roku 1957*, „Arch. Śl.“, t. 3 : 1959, s. 155; t e n ż e, *Sprawozdanie z badań na stanowiskach kultury łużyckiej w okolicy Jordanowa Śl.*, pow. Dzierżoniów, i Sobótki, „Śląskie Sprawozdania Archeologiczne“, t. 1 : 1958, s. 11—16; t e n ż e, *Sprawozdanie z badań w Jordanowie Śl.*, pow. Dzierżoniów, w roku 1959, „Śląskie Sprawozd. Arch.“, t. 2 : 1959, s. 23—26.

tarzyskom. Jak dotąd natrafiono w r. 1957 jedynie na ślady osady, którą częściowo można wiązać z kulturą łużycką, na stanowisku Sobótka-Żwirownia.

Badany zespół osadniczy znajduje się na terenie tzw. środkowośląskiej grupy kultury łużyckiej, na którym obserwujemy szczególnie duże nasilenie osadnictwa, zwłaszcza od IV okresu epoki brązu aż do okresu halsztackiego⁴. Pozostaje to nie-

Ryc. 1. Stanowiska kultury łużyckiej w rejonie Jordanowa Śl. i Sobótki

wątpliwie w związku z powszechnym rozwojem kultury łużyckiej w tych okresach. Trudno już w obecnej fazie badań podjąć próby ustalenia gęstości zaludnienia na interesującym nas terenie, jak również wielkości grup społecznych, które użytkowały poszczególne cmentarzyska, ponieważ do dyspozycji mamy jedynie fragmentarycznie zbadane obiekty. Jeżeli chodzi o ustalenie wielkości obszaru, jaki był użytkowany przez poszczególne grupy ludzkie plemion kultury łużyckiej, to próba określenia tego została ostatnio podjęta m. in. dla terenu powiatu głubczyckiego⁵. W naszym wypadku przyjęcie takiej samej metody obliczenia (tj. podzielenie po-

⁴ Na duże zagęszczenie osadnictwa w tym rejonie w okresie halsztackim zwracał już uwagę R. J a m k a w pracy: *Osadnictwo kultury łużyckiej epoki halsztackiej na Śląsku w świetle metody izotopowej*, „Światowit“, t. 20 : 1949, s. 324, 325.

⁵ M. G e d l, *Badania zespołu osadniczego kultury łużyckiej w Kietrze, pow. Głubczyce*, „Arch. Śl.“, t. 2 : 1959, s. 46.

wierzchni powiatu przez liczbę znanych na tym terenie cmentarzysk) byłoby zbyt dużym uproszczeniem, ponieważ rozmieszczenie cmentarzysk w okolicy Jordanowa i Sobótki jest dosyć nierównomierne (ryc. 1). W efekcie moglibyśmy uzyskać wynik mało względnie wcale nie odpowiadający ówczesnej rzeczywistości. Można jednak przypuszczać, że szczegółowe zbadanie tego zespołu osadniczego dostarczy dostatecznej ilości źródeł do podjęcia wszechstronnej analizy różnych zagadnień związanych z kulturą łużycką na terenie środkowej części Śląska.

II

W toku prowadzonych w latach 1956—1959 prac wykopaliskowych na obszarze cmentarzyska o obrządku ciałopalnym pod Jordanowem Śl. zbadano teren o powierzchni około 9 arów, na którym wystąpiło 178 zespołów, z czego około 10% stanowiły skupiska ceramiki lub naczyń. Część tych skupisk mogła ewentualnie reprezentować groby symboliczne.

Rozmieszczenie odkrytych dotychczas grobów jest nierównomierne, chociaż podczas badań wykopaliskowych można było uchwycić pewne zespoły grobów, których rozmieszczenie względem siebie wskazywałoby na pewną celowość ich ugrupowania. Ostateczne wyjaśnienie tego może nastąpić dopiero w toku pełnego opracowania materiału. Można się również liczyć z istnieniem na obszarze omawianego obiektu grupowań grobów chronologicznie sobie współczesnych, co zostało już zaobserwowane na terenie kilku innych obiektów⁶.

Wszystkie groby były płaskie. Zarysy jam grobowych zdołano uchwycić jedynie w nielicznych wypadkach. Posiadały one przeważnie w poziomie kształt owalny lub zbliżony do prostokąta. W pionie ścianki były prawie proste względnie jama posiadała kształt nieckowaty. Groby występowały na różnych głębokościach. Najpłycej pojawiły się na głębokości około 0,10 — 0,30 m, licząc od powierzchni ziemi. Większość grobów występowała na głębokości od 0,30 — 0,40 do 0,50 — 0,60 m. Tylko nieliczne zalegały na głębokości od 0,60 — 0,70 do 1 m. W związku z tym stan zachowania poszczególnych grobów był niejednakowy. Najpłycej zalegające były na ogół silnie uszkodzone przez orkę.

Wśród zbadanych w latach 1956—1959 zespołów grobowych stwierdzono wyłącznie obrządek ciałopalny⁷. Przeważnie występowały groby popielnicowe. Dość często pewna ilość przepalonych kości w grobach popielnicowych była także luźno rozrzucona w grobie albo złożona w jednym miejscu. W jednym z grobów część kości była włożona do małego naczynia, a pod nim w wąskim leju znaleziono dalszą, znacznie większą część kości. Oprócz grobów popielnicowych występowały również nieliczne groby jamowe, w których kości były luźno wrzucone do jamy grobowej razem z fragmentami naczyń.

Wyposażenie grobów stanowiła głównie ceramika. Mniej licznie występowały przedmioty lub ich fragmenty z brązu. Jeżeli chodzi o ilość naczyń (bez popielnicy) w poszczególnych grobach, możemy wydzielić cztery grupy grobów: 1) od 1 do 5 naczyń, 2) od 6 do 10 naczyń, 3) od 10 do 20 naczyń i 4) powyżej 20 naczyń. Poniższa

⁶ Wskazywałyby na taką możliwość fakt, że z badań prowadzonych przed minioną wojną pochodzi dosyć duża ilość grobów z III okresu epoki brązu i okresu halsztackiego, podczas gdy w latach 1956—1959 występowały prawie wyłącznie groby z IV i V okresu epoki brązu. Te przypuszczenia potwierdza częściowo marginesowa uwaga H. Seger a w pracy: *Aus der Steinzeit, Der Widder von Jordansmühl, „Altschlesien“*, t. 1: 1922, s. 204. Podobnie przedstawia się również sytuacja ra cmentarzysku w Kietrze, pow. Głubczyce. Informację o tym uzyskałem od mgr. M. Gedla.

⁷ Materiał kostny jest w całości poddawany analizie antropologicznej, którą przeprowadza dr B. Miskiewicz z Zakładu Antropologii PAN we Wrocławiu.

Ryc. 2. Jordanów Śl., pow. Dzierżoniów
 a — gliniana figurka ptaszka z grobu nr 44; b — grzechotka z grobu nr 37; c — puszka z wieczkiem z grobu nr 86; d — naczynie typu *guttus* z grobu nr 89

Fot. A. Szczodrak

a

b

Ryc. 3. Jordanów Śl., pow. Dzierżoniów
a — grób nr 141; *b* — grób nr 104

Fot. B. Gediga

tabela ilustruje w procentach wzajemny stosunek ilościowy grobów o różnym wyposażeniu⁸.

ilość naczyń	1—5	6—10	10—20	powyżej 20
ilość grobów	53,3%	33%	10%	0,7%
w tym grobów z przedmiotami metalowymi	14%	33%	71%	100%
procent ogólnej liczby grobów z przedmiotami metalowymi	26%	43%	28%	3%

Z podanej tabelki wynika wyraźnie, że groby o wyposażeniu powyżej 10 naczyń są nieliczne, równocześnie w tej grupie aż 71% grobów było wyposażonych w przedmioty z metalu⁹. Z analizy podanej tablicy wynika dalej, że spora ilość grobów, bo 29%, o licznych wyposażeniu w naczynia (powyżej dziesięciu) była pozbawiona przedmiotów metalowych, podczas gdy występowały one w grobach pierwszej grupy, tj. bardzo ubogich w naczynia. Ma to poważne konsekwencje przy interpretacji w aspekcie zagadnień społecznych. Jeżeli bowiem weźmiemy pod uwagę ogólną prawidłowość, jaka daje się zauważyć w podanej tabeli, że na ogół bogatsze wyposażenie w naczynia idzie w parze z wyposażeniem w przedmioty z metalu, to możemy łatwiej wysnuć z tego pewne wnioski odnośnie do np. zróżnicowania majątkowego, czy też społecznego¹⁰. Jeżeli jednak przyjrzymy się jednostkowym wypadkom, nie tak znów nielicznym, sprawa się komplikuje. Jak bowiem ocenić wartość wyposażenia tych 29% grobów z grupy trzeciej, w której nie było przedmiotów metalowych w stosunku do 14% czy 33% grobów z ubogim lub uboższym wyposażeniem w ceramikę, a zawierających przedmioty metalowe. Powstaje więc tutaj trudne zagadnienie stosunku wartości różnych przedmiotów względem siebie. W świetle tych uwag sugestii wysuniętych przez M. Gedla¹¹ — że wyposażenie grobów w ceramikę na terenie Polski południowej mało albo wcale nie odzwierciedla zróżnicowania majątkowego względnie społecznego, a jest wyrazem panujących zwyczajów pogrzebowych i dlatego raczej przy tego rodzaju analizie materiału należałoby brać pod uwagę wyposażenie w przedmioty metalowe — nie można uogólniać do całego terenu. Cmentarzysko w Jordanowie, na którego terenie obserwujemy pewną prawidłowość we współwystępowaniu ceramiki i przedmiotów z metalu, wykazuje, że nie można jednak pomijać wyposażenia w naczynia przy badaniach stosunków społecznych, podobnie jak i całego szeregu innych cech związanych z poszczególnymi grobami i całym cmentarzyskiem.

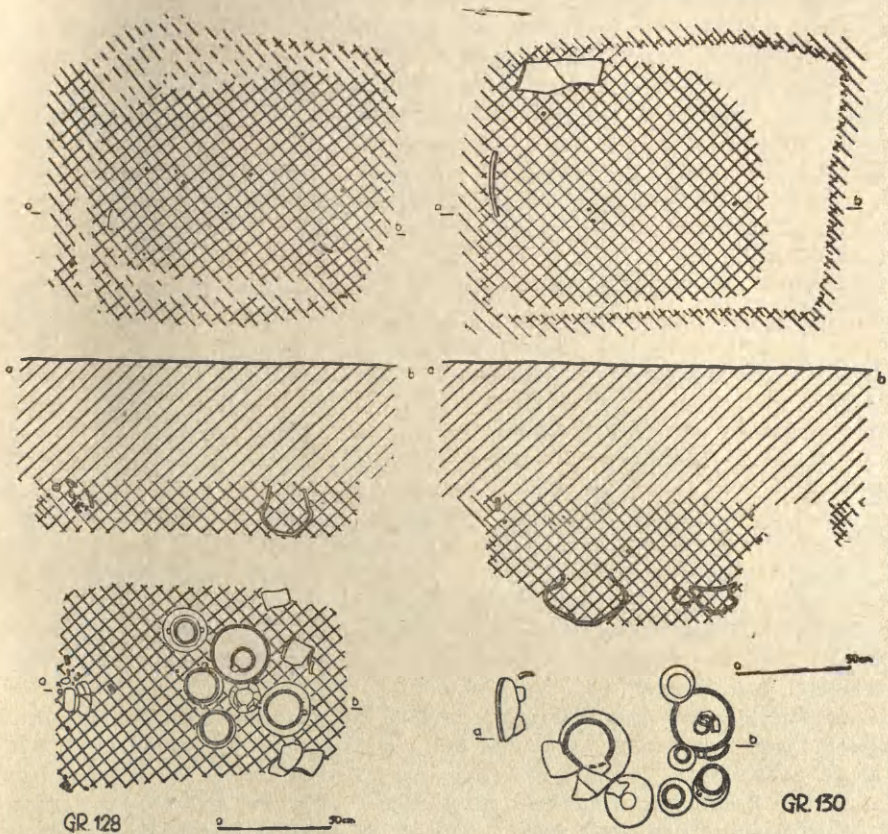
⁸ Ponieważ materiał jest jeszcze częściowo w laboratoryjnym opracowaniu, bierzemy w tej chwili jedynie pod uwagę 138 zespołów grobowych.

⁹ Grupę czwartą grobów z ilością naczyń powyżej 20 nie analizujemy, ponieważ stanowi ją tylko jeden grób.

¹⁰ Dla przykładu można podać analizę wyposażenia grobów w aspekcie zagadnień społecznych dokonaną przez W. Szafrąńskiego na podstawie materiału z cmentarzyska w Czarnkowie, patrz: W. Szafrąński, *Skarby brązowe z epoki wspólnoty pierwotnej (IV i V okres epoki brązu) z Wielkopolski*, Warszawa—Wrocław 1955, s. 34 i nn.

¹¹ M. Gedl, *Uwagi o gospodarce i strukturze społecznej ludności kultury luzyckiej w południowej Polsce*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, t. 32: 1961.

Spśród ceramiki z cmentarzyska w Jordanowie na wyróżnienie zasługują: gliniana figurka ptaszka¹² (ryc. 2a), grzechotki (ryc. 2 b), owalne puszki z wieczkami (ryc. 2 c) oraz naczynie z rurkowatym lejkiem typu *guttus* (ryc. 2 d). Tego typu naczynie o nieco innej formie zostało również znalezione w jednym z grobów na pobliskim cmentarzysku pod Sobótką¹³.

Ryc. 4. Jordanów Śl., pow. Dzierżoniów. Groby 128 i 130

Legenda: patrz ryc. 5

Rys. J. Halicki

Przedmioty z brązu stanowiły głównie szpile, przeważnie z dwustożkowatą oraz płasko-kulistą, wazowatą i zwiniętą główką. Oprócz tego wystąpiły dość licznie guzy, spiralki oraz kilka bransolet i skręcane naszyjniki.

Ogólnie chronologię dla większości zespołów grobowych można ustalić na IV i V okres epoki brązu. Groby z okresu halszackiego były bardzo nieliczne.

Na omówienie zasługuje jeszcze kilka typów grobów z cmentarzyska w Jordanowie Śl., które odbiegają od już tu scharakteryzowanych.

¹² B. Gediga, *Gliniane ptaszki w kulturze łużyckiej na Śląsku*, Śląza I, Biblioteka Archeologii Śląska, Wrocław 1958, s. 58, 59, ryc. 1:2, 2a.

¹³ A. Chudzicki, *Badania na cmentarzysku kultury łużyckiej w Sobótce*, pow. Wrocław, „Silesia Antiqua”, t. 1:1959, s. 34, 70, ryc. 3f.

Podczas badań w latach 1956—1959 wystąpiło kilka grobów w całości nakrytych dużą misą, „kloszem“. Tego typu groby znane już były z badań prowadzonych na omawianym cmentarzysku w okresie międzywojennym¹⁴. Wystąpiły one również na wspomnianym już cmentarzysku w Świątnikach, były jednak chronologicznie wcześniejsze. W Jordanowie są one datowane na IV okres epoki brązu, natomiast groby w Świątnikach pochodzą z III okresu epoki brązu.

Pewna grupa grobów posiadała ścianki jam obstawione fragmentami naczyń (ryc. 3 a, b). Dotychczas nie natrafiono na grób, który posiadałby pełną obstawę. Trudno w tej chwili rozstrzygnąć, czy jest to skutek późniejszego uszkodzenia, na co wskazywałyby fragmenty naczyń luźno występujące w grobie, czy też była ona celowo wykonana fragmentarycznie. Opisane groby przypominają w pewnym stopniu znane z cmentarzyska w Seegeritz, pow. Lipsk (NRD)¹⁵, groby z obstawą z kamieni i fragmentów naczyń. W Seegeritz jednak ceramika stanowiła uzupełnienie obstawy wykonanej z kamieni, podczas gdy w Jordanowie jest ona jedynym elementem tej obstawy.

Inną grupę grobów, odbiegających swoim charakterem od pozostałych, stanowiły groby, których jama posiadała zarys prostokąta, obramowanego przebiegającą w pewnej odległości, ciemną, dosyć regularną smugą (ryc. 4). Groby tego typu należą do najbogatszych pod względem wyposażenia. Wydaje się, że mamy tu do czynienia z istnieniem konstrukcji związanej z jamą grobową. O formie tej konstrukcji — oprócz charakterystycznego zarysu jamy, który nam ją częściowo obrazuje — możemy jeszcze wnioskować na podstawie spostrzeżeń dotyczących stanu zachowania naczyń. Groby te, mimo iż zalegały głęboko, zawierały naczynia zgniecione pod wpływem nacisku od góry. W innych natomiast wypadkach, przy grobach głęboko zalegających, stan zachowania naczyń był bardzo dobry. Można więc sądzić, że jama grobowa była wykonana na kształt komory względnie skrzyni, nakrytej wiekiem, które z biegiem czasu zapadło się i spowodowało zgniecenie naczyń. Podobną sytuację zaobserwowano przy halsztackich grobach komorowych w Kietrzku, pow. Głubczyce¹⁶, i na cmentarzysku halsztackim kultury łużyckiej pod Sobociskiem, pow. Oława¹⁷.

Na osobną uwagę zasługuje grób nr 178, który różni się nieco od ostatnio opisanego typu. Zarys jamy grobowej, który wystąpił na głębokości około 0,50 — 0,60 m od powierzchni, posiadał kształt zbliżony do prostokąta. W odległości około 0,50 — 0,90 m przebiegał, odcinający się wyraźnie na calcu, ciemny pas prawie regularnie okalający zarys jamy (ryc. 5 a, b, 6). W pobliżu wystąpiły również ślady po słupach, które — sądząc po ich rozmieszczeniu — wiążą się z grobem. Wydaje się prawdopodobne istnienie w tym wypadku konstrukcji naziemnej. Grób ten wyróżniał się wyraźnie bogatym wyposażeniem. Posiadał obok popielnicy 21 naczyń, przystawek oraz kilkanaście przedmiotów i ich fragmentów z brązu, które znajdowały się w popielnicy oraz poza nią.

Różnego typu konstrukcje związane z grobami spotykamy w kulturze łużyckiej w różnych okresach jej trwania. Dla przykładu można podać konstrukcje „domkowe“ w grobach kurhanowych z III okresu epoki brązu z Mikowic, pow. Oleśnica¹⁸,

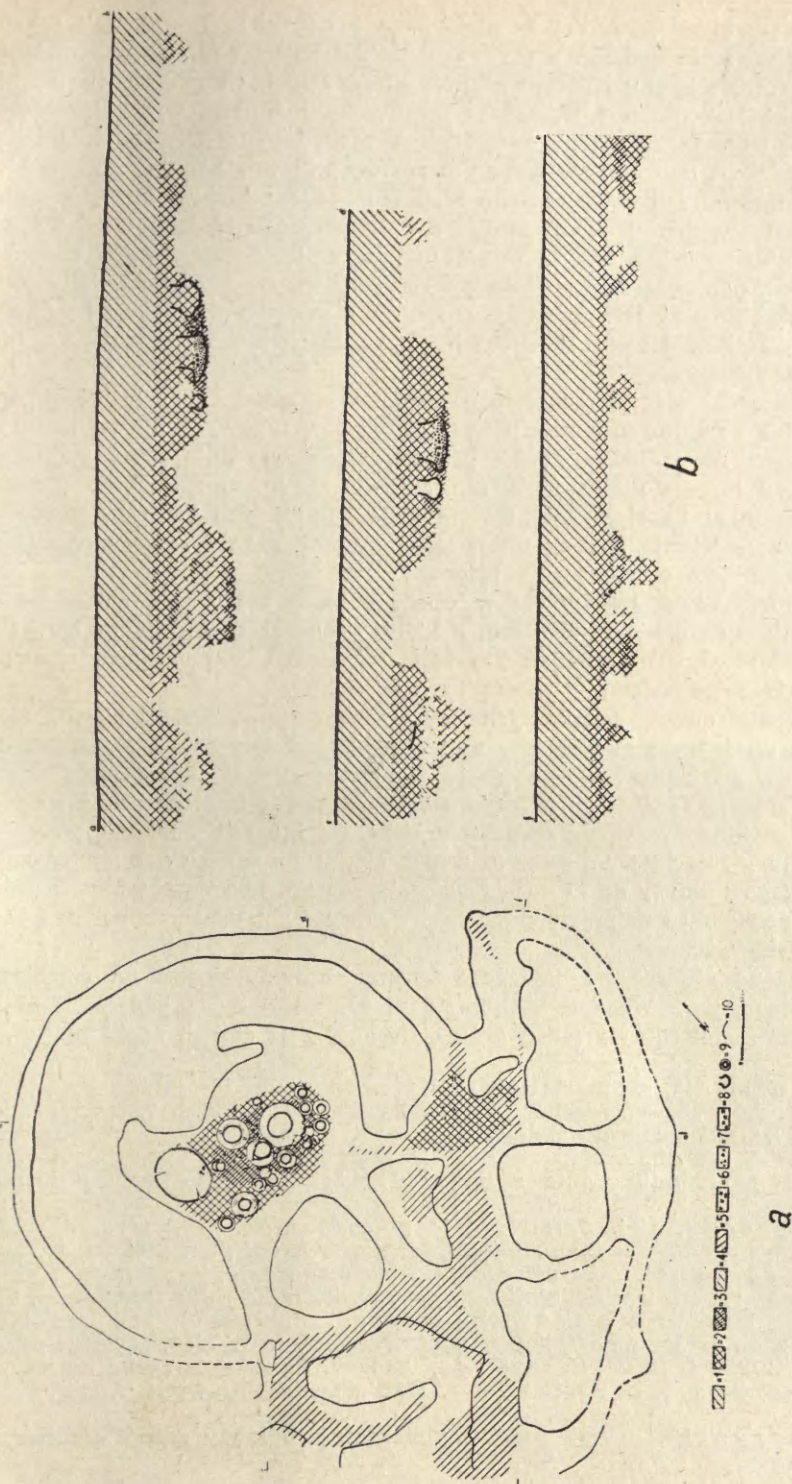
¹⁴ Z o t z, *op. cit.*, s. 245—267.

¹⁵ W. C o b l e n z, *Bronzezeitliche Gräber von Seegeritz bei Taucha, Landkreis Leipzig*, „Forschungen für Vor- und Frühgeschichte“. Studien zur Lausitzer Kultur, Leipzig nr 3:1958, s. 112, 113, tab. 1/1 oraz 2, 3.

¹⁶ Informację o tym uzyskałem od mgr. M. Gedla.

¹⁷ Informację o tym uzyskałem od prof. dr. W. Hołubowicza.

¹⁸ L. Z o t z, *Schlesische Hügelgräber der mitleren Bronzezeit mit Grabhäusern*, „Præhistorische Zeitschrift“, t. 27:1936, s. 196—209.

Ryc. 5. Jordanów Śl., pow. Dzierżoniów. Plan i profile grobu nr 178

1 — ziemia orna; 2 — ziemia brunatna; 3 — tusta ciemna ziemia; 4 — szary łtek; 5 — ziemia jasnobrunatna z domieszką piasku; 6 — przedmioty z brązu; 7 — węgielki drzewne; 8 — polepa; 9 — zarysy naczyń; 10 — zarys jamy grobowej na głębokości 0,60 m od powierzchni ziemi

Rys. J. Halicka

dalej z tej samej miejscowości kombinowana konstrukcja „domkowa“ z kamieni i belek w grobie ciałopalnym z okresu halsztackiego¹⁹ i wreszcie wspomniane już groby komorowe z terenu powiatu głubczyckiego. Podanych przykładów nie można identyfikować zarówno pod względem formy, jak i genezy. Groby komorowe są najprawdopodobniej rezultatem oddziaływań zachodnioalpejskich pośrednio przez kulturę bylańską²⁰, natomiast w wypadku grobów z Mikowic można się liczyć z tradycją miejscową. Jeżeli chodzi o tego typu groby z Jordanowa, to groby z prostokątnym obramowaniem jamy przypominają do pewnego stopnia groby komorowe z powiatu głubczyckiego. Nie są one jednak wynikiem tych samych oddziaływań południowych, ponieważ są wcześniejsze chronologicznie. Prawdopodobnie zarówno te groby, jak i grób nr 178, powstały w oparciu o miejscowe tradycje i potwierdzałyby ich trwanie od III okresu epoki brązu aż do okresu halsztackiego w niektórych częściach Śląska.

Jest rzeczą charakterystyczną, że na cmentarzyskach kultury łużyckiej zarówno na Śląsku, jak i na innych terenach w masie grobów typowych dla tej kultury występują pewne mniej liczne grupy grobów, które wyróżniają się pod wieloma względami od innych. Pozostaje to niewątpliwie m. in. w związku z panującymi wówczas stosunkami społecznymi. Interpretacja jednak tych zespołów powinna być dokonana na podstawie analizy dużej ilości grobów z tego samego cmentarzyska i analogii zwłaszcza z najbliższego terenu.

Na stanowisku w Jordanowie w czasie prac w roku 1959 natrafiono także na wielokulturową osadę neolityczną, z której pochodzi znana figura barana²¹.

Dotychczasowe wyniki badań uzyskane na innych stanowiskach omawianego zespołu osadniczego podamy w sposób bardziej ogólny.

Na terenie dwóch cmentarzysk w Janówku, pow. Dzierżoniów²², zbadano dotychczas: na jednym 14 zespołów grobowych, a na drugim 30. Na obszarze obu tych obiektów wystąpiły wyłącznie groby ciałopalne IV i V okresu epoki brązu. Na przestrzeni między Janówkiem a Jordanowem natrafiono podczas badań powierzchniowych i wywiadowczych na dwa stanowiska, na których wystąpiła również ceramika kultury łużyckiej. Na jednym z nich można się spodziewać istnienia cmentarzyska. Wskazywałyby na to duże fragmenty naczyń, które wystąpiły w próbnym wykopie²³, pochodzące najprawdopodobniej z grobów zniszczonych podczas kopania rowów wojskowych.

Prowadzono również wywiadowcze badania wykopaliskowe na cmentarzysku w Świątnikach, pow. Wrocław²⁴. Odkryto tu 6 grobów z III okresu epoki brązu. W roku 1956 został odkryty jeden grób ciałopalny z II okresu epoki brązu²⁵.

¹⁹ Z o t z, op. cit., s. 209—211; W. H o f f m a n n, *Das Totenhaus von Lampersdorf, Kreis Oels*, „Altschlesische Blätter“, R. 12: 1937 z. 1/2, s. 7, 8, ryc. 1.

²⁰ G e d i g a, *Badania zespołu...*, s. 39, 40.

²¹ S e g e r, op. cit., s. 204.

²² G e d i g a, *Sprawozdanie z badań na stanowiskach kultury łużyckiej...*, s. 16—18.

²³ W. S r o c z y ń s k i, *Sprawozdanie z badań na st. nr 2 w Jordanowie Śl., pow. Dzierżoniów, w roku 1958*, „Śląskie Sprawozd. Arch.”, t. 1: 1958, s. 20, 21.

²⁴ W. S r o c z y ń s k i, *Sprawozdanie z badań na cmentarzysku kultury łużyckiej z III okr. ep. brązu w Świątnikach, pow. Wrocław, w roku 1956*, „Arch. Śląska”, t. 1: 1957, s. 161—165; J. B u k o w s k a - G e d i g a, *Sprawozdanie z prac wykopaliskowych na st. nr 1 w Świątnikach, pow. Wrocław, w r. 1958*, „Śląskie Sprawozd. Arch.”, t. 1: 1958, s. 19, 20; B. G e d i g a, *Badania na cmentarzysku kultury łużyckiej w Świątnikach, pow. Wrocław, w r. 1959*, „Śląskie Sprawozd. Arch.”, t. 2: 1959, s. 22.

²⁵ S r o c z y ń s k i, op. cit. Autor mylnie datuje odkryty zespół grobowy na III okr. ep. brązu.

*a**b*

Ryc. 6. Jordanów Śl., pow. Dzierżoniów. Grób nr 178

a — zarys jamy grobu; *b* — grób po wypreparowaniu

Fot. B. Gediga

Wyniki badań na obszarze cmentarzyska w Sobótce-Żwirowni prowadzonych w 1951 r. zostały opublikowane²⁶. W r. 1957 w innej części żwirowni natrafiono na osadę²⁷, a w r. 1958 na terenie cmentarzyska odkryto jeden grób.

Badania cmentarzyska w Jordanowie Śl. będą kontynuowane. Prowadzone będą również dalsze poszukiwania osad. Należy oczekiwać, że dalsze badania zmienią nieco obraz rozmieszczenia stanowisk na terenie, który przedstawiony jest na mapie (rys. 1).

*Zakład Archeologii Polski
ІНKM PAN we Wrocławiu*

БОГУСЛАВ ГЕДИГА

ИССЛЕДОВАНИЯ КОМПЛЕКСА СТОЯНОК ЛУЖИЦКОЙ КУЛЬТУРЫ ОКОЛО ЙОРДАНОВА СЛЁНСКОГО, РАЙ. ДЗЕРЖОНЮВ, В ГОДАХ 1956—1959

Послевоенные раскопки на могильнике лужицкой культуры в Йорданове Слёнском, известном по исследованиям уже до второй мировой войны, начаты в 1956 г. и продолжены в трёх следующих археологических сезонах.

На упомянутом могильнике, работы ведутся в рамках исследований большего поселенческого комплекса в районе Йорданова Слёнского и Собутки, рай. Вроцлав, Завершением Археологии Польши, Института Истории Материальной Культуры Польской Академии Наук во Вроцлаве. В связи с этим, одновременно велись работы на четырёх других могильниках и одном посёлке (Янувэк, рай. Дзержонюв — два могильника с трупосожжением IV и V периодов эпохи бронзы, Свьентники, рай. Вроцлав — погребения III периода эпохи бронзы, Собутка-Жвировня, рай. Вроцлав — могильник IV и V периода эпохи бронзы, а также посёлок между прочим лужицкой культуры). Предпосылкой этих исследований, является познание поселенческого комплекса, который в некоторой степени был бы типичный для среднеслёнской группы лужицкой культуры, а также обогащение источников для исследования лужицкой культуры на территории среднего Слёнска. Основной материал приобретённый передвоенными исследованиями, частично декомплетирован, в следствии военных действий и этим самым его познавательная стоимость, значительно меньшая.

В годах 1956 по 1959 исследовано на могильнике в Йорданове Слёнском 178 комплексов. Около 10% из этого числа, это сборища керамики и сосудов, назначение которых в это время трудно уточнить. Остальные это плоские погребения с трупосожжением. В большинстве это были погребения с урнами, причём часто кости были положены в урну а кроме того одновременно обнаруживались отдельно в близости погребения. Выделены также несколько ямных погребений, в которых кости выступали вместе с фрагментами сосудов отдельно брошенные в погребальную яму.

Погребальный инвентарь главным образом состоял из керамики, а также из предметов из бронзы. В керамике заслуживают внимания: трешётки, овальные банки с крышками, глиняная фигурка птички, а также сосуд с трубкообразной воронкой типа „guttus” (рис. 2d) Предметы из бронзы состояли из разного рода украшений, главным образом из шпилей, пуговиц, колечек, спиралек, браслетов и ожерелий.

В погребальном инвентаре наблюдаем дифференциацию, как по отношению к количеству, так и по отношению к качеству. Схематически иллюстрирует это приложенная к тек-

²⁶ Chudzicki, *op. cit.*, s. 31—82.

²⁷ A. Chudzicki, *Sobótka III, II. Badania terenowe na Śląsku w 1957 r.*, „Arch. Śląska“ t. 3: 1959, s. 155, 156.

сту табличка. Совместно с рядом других черт также и погребальный инвентарь отражает в некоторой степени господствующие в данном периоде социальные отношения.

Среди исследованных до сих пор на могильнике в Йорданове погребений, некоторые заслуживают особого выделения, так как отличаются по своему характеру от массы остальных. Это есть: погребения в целом покрыты миской, погребения, в которых стенки ямы были обложены фрагментами сосудов (рис. 3), а также погребения с хаг а стерным очертанием ямы (рис. 4, 5, 6), которое показывало бы на существование какой то отделки погребальной ямы в форме ящика или камеры. В погребении № 178 можно даже полагать о существовании наземной конструкции. Стоит ещё прибавить, что погребение это решительно выделялось среди остальных, богатым погребальным инвентарем.

В обсуждаемом поселенческом комплексе мы предвидим продолжение работ на исследуемых до сих пор объектах, главным образом на могильнике в Йорданове Слѣнском, а также поиски посёлков лужицкой культуры и следовательно предпринятые на них археологические исследования.

BOGUSŁAW GEDIGA

THE INVESTIGATIONS OF A COMPLEX OF LUSATIAN SITES NEAR JORDANÓW ŚLĄSKI, DISTRICT OF DZIERŻONIÓW, CARRIED OUT IN 1956—1959

The excavations of a Lusatian cemetery at Jordanów Śląski, district of Dzierżoniów, investigated already before the Second World War, were recommenced in 1956 and continued through three successive seasons.

The examination of this cemetery, carried out by the Centre for the Archaeology of Poland IHKM PAN in Wrocław, forms but a part of a broader research program which aims at the investigation of a settlement complex in the region of Jordanów Śląski and Sobótka, district of Wrocław. Consequently, four other cemeteries and one habitation site were simultaneously researched (Janówek, district of Dzierżoniów — two cremation cemeteries of Bronze Age IV and V, Świątniki, district of Wrocław — graves of Bronze Age III, Sobótka-Zwirownia, district of Wrocław — a cemetery of Bronze Age IV and V and a habitation site which apart from traces of other cultures showed those of the Lusatian culture as well). The object of all these researches is to examine a settlement typical to a certain degree of the mid-Silesian group of the Lusatian culture and thus to increase evidence for our knowledge of the Lusatian culture in Central Silesia. On account of the partial destroyal of pre-war material, its value has diminished.

During the research period 1956—1959 the cemetery at Jordanów yielded 178 complexes. About 10% of this number are concentrations of pottery whose function is for the present difficult to determine. The remaining complexes consist of flat cremation graves. In majority they were urn graves with bones not only placed in urns but often scattered loosely within a grave. A few pit graves with bones and potsherds loosely thrown into a burial pit were also found.

The grave goods consisted mainly of pottery and bronze objects. Among the pottery special attention deserve rattles, oval boxes with lids, a figurine of a bird, and vessels with tubular funnels of „guttus” type (fig. 2d). Bronze objects included all sorts of ornaments, like pins, knobs, circles, spirals, bracelets and necklaces.

The grave furniture is differentiated both in regard to quantity and quality. A table in the text provides a schematic illustration of this fact. In addition to other traits, also the grave goods reflect in a way the social relations dominating in this period.

On account of their peculiar character, a few graves on the Jordanów cemetery call for special attention. These are: graves completely covered with a bowl, graves with pottery sherds arranged along pit walls (fig. 3), and graves with characteristic outlines of pits (figs. 4, 5 and 6) suggestive of some kind of setting, either in the shape of a cist or a chamber. In the case of grave no. 178 we cannot exclude the possibility of an overground structure. It should be also added that this grave surpassed in richness of furnishing all other burials.

For the next seasons we plan to continue researches on all the sites mentioned above, especially on the cemetery at Jordanów Śląski. Besides we plan reconnaissance investigations for the purpose of finding Lusatian habitation sites which later will be subjected to archaeological examinations.